

Vanhasta vaipuvasta valtakirkosta vasta- ja vierikirkoksi

Heikki Salomaa 4.11.2010

Siikaisten seurakunnan 85-vuotias ukkorovasti K. J. E. Blombergh kuoli lokakuussa 1919. Hänen vävynsä, apupappi Otto Wäinö Salomaa määrättiin viran väliaikaiseksi hoitajaksi. Maaliskuussa 1920 Wäinö kirjoitti veljelleen Fransille Kalantiin:

”Olen tullut huomaamaan, että tämä meidän Siikainen on merkillinen paikkakunta. Sillä ei täällä ole missään kohtuutta. Ei ihmisillä eikä luonnolla. Ensiksikin eivät ihmiset siitä mitään tiedä. Esimerkiksi, kun he juovat, niin he juovat kuin siat. Kun he tappelevat, niin he samalla tappavat. Viimeksi tehtiin murha noin viikko takaperin. Kun he ovat jumalisia, niin he ovat niin jumalisia, ettei heille kelpaa ei raamatut eikä papit, vaan pitää olla henkeä puhkuvat kiertävät saarnaajat. Jne.”

”Samaten luonnossa. Esimerkiksi nyt on lunta ilman määrää ja rajaa. Yhtenä lumikenttänä kaikki, vain pisimmät aidanseipäät vähän näkyvissä. Kun vielä tuli suoja-aikaa ja lumi pehmeäksi, on kaikki liikkuminen mahdotonta. Hevosetkin uppoavat kuin pohjattomaan suohon. Vanhat sanovat, etteivät muista tällaista lumitalvea siteen vuoden 1867-1868.

Keväämmällä tietysti taas on vettä kaikki mahdolliset ja mahdottomat paikat täynnä. Järvenä niityt, pellot, tjet, kujat, vain mäen töyräät kuivilla. Ei siis kohtuutta missään.”

”Olen nauttinut näistä papillista kissanpäivistä niin kovasti, että ei ole edes kotiin tullut kirjoitetuksi. Ahminut sisään ihmisten pitoherkkuja, loikoillut heidän sohvillaan ja väliin vaihteeksi käpälöinyt heidän lastensa pellavatukissa. Kinkerit tosin jo loppuivat, viimeinen oli viime tiistaina, mutta hätäkös nyt on maata kotona ja komennella naisväkeä. Kissanpäivät ovat papin päivät, apupapinkin, kun ei vain ajattele liaksi kaikkea, mitä mieleen tuppaa.

Tältä kevyeltä kannalta on papin tehtävänsä otettava, ei siinä muu auta. Jos pappi ottaisi virkansa vakavalta kannalta, niin hulluksi siinä heti tulisi. Onhan hän aina tekemisissä ihmisten ijankaikkisen autuuden kanssa. Ja jos hän siis jotakin tehtävissään laiminlyö tai muuten hairahtuu, niin se heti voi koitua seurakuntalaisten sieluille ikuisiksi tuomioksi. Ja sanotaankin Raamatussa, että näitten tästä tästä syystä kadotukseen joutuneitten veri lankeaa papin päälle. – Siis papin on elettävä joko täydellistä elämää Jumalassa tai kissanpäiviä. Kolmatta vaihtoehtoa ei ole.

Olen ollut vähän yskässä. Oli mieleeni, kun sain vasta kinkerien päätyttyä, enkä niitten aikana. Se on vain tavallista vanhanaikaista yskää, eikä mitään nykyaikaista influenssaa.

Muuten olemme elämänne on kulunut tasaisesti, mitään mainitsemisen arvoista ei ole tapahtunut.

Hellin lähettää myös terveisiä. Monin terveisin veljesi Wäinö”

Vuosi 1920

Pappilassa oli tuolloin kymmenen huonetta ja kyökki, pari hehtaaria peltoa, yhdeksän hehtaaria kivisiä niittyjä ja vajaat 90 hehtaaria metsää. Pääosa elannosta saatiin metsästä ja maataloudesta, osa seurakuntalaisten maksamina elintarvikkeina. Osuudet myllystä ja järvenrantaluhdista oli menetetty vuosikymmeniä aikaisemmin. Niittyjäkin pidettiin kivisinä ja huonokasvuisina. Pappilan viisi torppaa olivat vuoden 1918 torpparilain myötä itsenäistyneet. Niiden pappilaan tekemät 208 jalkapäivää teetettiin rengillä.

Vuonna 1920 vapaussota oli vasta päättynyt ja sen arvet olivat tuoreita. Torpparilakia valmisteltiin. Uskonnonvapauslaki oli vasta valmisteilla. Kirkkoon piti kuulua. Pappi oli pitäjän merkkihenkilö, usein puheenjohtajana kunnan koululautakunnassa ja muissakin elimissä, jos sattui nauttimaan arvostusta. Yhtenäiskulttuuri oli murtunut, jotain uutta oli tulossa. Eikö papilla tosiaan ollut kolmatta vaihtoehtoa?

Vakava paneutuminen sielunhoito- ja julistustyöhön ja papin viran eduista nauttiminen olivat nuoren papin ajatuksissa jännitteisiä. Ydinkysymys oli vieläkin syvemmällä: mihin itse uskoa ja miten sovittaa seurakunnan asettamat odotukset, muuttuvan maailman tilanne ja oman elämän tarpeet samaan kuvaan. Ihmiset tuntuivat kaipaavan vahvoja elämyksiä ja tunteiden vakuuttavuutta. Pelkkä sanan julistus ei saavuttanut vastakaikua.

Otto Wäinö päätyi pessimistiseen arvioon: *”Jos pappi ottaisi virkansa vakavalta kannalta, niin hulluksi siinä heti tulisi.”*

Pohdin ajatusta eteenpäin: Miltäköhän sata vuotta myöhäisempi postmoderni aika, sen sekava uskonnollisuus ja kaoottinen arvomaailma näyttäisivät tuon ajan papin silmissä?

Vuosi 2020

Ennusteita kirkon ja yhteiskunnan tulevaisuudesta on rakennettu moneen suuntaan, ei vähiten kirkon strategiatyön piirissä. Hahmotan seuraavassa yhden vaihtoehdon kirkosta vuonna 2020:

Energian hinnan ennennäkemätön nousu muutti ratkaisevasti kehittyneiden teknisten tehokkuusyhteiskuntien mukavuusrakenteita. Varallisuuserot kasvoivat ja hyvinvointipalvelut entisestään niukkenivat. Viha etnisten ryhmien välillä on kasvanut.

Viihdeteollisuus ei juuri kärsinyt energian hinnannousun ongelmista, joten se paisui edelleen. Se tarjosi kaikille maksukykyisille täsmätuotteistettua mielihyvän ja vapauden riemumarssia elämän halki. Poliitikoilla oli vain vähän keinoja ja halua puuttua asiaan. Demokraattinen yhteiskuntarakenteen kuitenkin oli onnistuttu säilyttämään, tosin valvontaa ja väkivaltakoneistoja jouduttiin merkittävästi vahvistamaan.

Oikeastaan tämä kaikki on jo tapahtunut. Kristinusko on menettänyt sille ansiotta langenneen virallisen uskonnon aseman ja sen on tultava toimeen

samoilla markkinoilla kaikkien maailman aatesuuntien kanssa. Se tekee kristinuskolle kuitenkin vain hyvää.

KIRKKO 2020

Jatkan ennustamista. Informaatiotekniikan avaamat loputtomat uudet kontaktimaailmat kyseenalaistavat varmojen arvojen olemassaolon. Uskomusten maailmassa väärää valuuttaa tarjotaan houkuttelevan ja vakuuttavan näköisenä pakettina. Evankelisluterilaisen kirkon kansankirkkoluonne ohenee olemattomiin, kun sen itsestään selvä asema suomalaisen kulttuurin peruselementtinä purkautuu. Kirkon jäsenmäärä laskee edelleen hitaasti ja varmasti, kun uskonnollisesta maailmankuvasta vieraantuneet toteuttavat omaa elämänprojektiaan. Kirkko luopuu sellaisesta omaisuudesta, jolle ei enää ole mielekästä käyttöä. Uudet omistajat muuttavat osan myydyistä kirkoista muiden uskontojen kokoontumistiloiksi. Uskontoa opetetaan kouluissa edelleen, tosin uudistetuin opetussuunnitelmin.

Taloudellisesti suurin muutos on, että kirkko jää ilman verotulojaan, joko vapaaehtoisesti tai valtion yksipuolisella päätöksellä. Kirkollisveron sijasta seurakunnan jäsenet maksavat kolmisen prosenttia tuloistaan jäsenmaksuna. Kirkon demokraattinen hallintorakenne, yhteiskuntasuhteet ja historialliset tehtävät kulttuurisen jatkuvuuden ylläpitäjinä jatkuvat.

Symbolisilla teoilla on edelleen huomionarvoa. Kirkon edustajien eettisiä kannanottoja joko arvostetaan tai pilkataan, kuulijasta riippuen. Haastavimmassa asemassa ovat paikallisten seurakuntien ja jumalanpalvelusyhteisöjen papit ja muut työntekijät. Niukkojen resurssien avulla he vastaavat ihmisten hengelliseen hätään ja kristinuskolle asetettuihin suuriin odotuksiin.

Vanhasta vaipuvasta valtakirkosta on tullut vastakirkko ja vierikirkko.

Kansankirkkoajatusta on puolustettu väitteellä, että näin sitoutetaan ohut ja väljä postmoderni uskonnollisuus kirkon sisään. On kuitenkin riskialtista opettaa, että muodollinen jäsenyys ja avara yleisuskonnollisuus ovat ihan ok. Ihmiset jäävät harhaluuloon, että evankeliumilla ei ole muuta annettavaakaan kuin ihmisarvon puolustus.

Laimea ja väritön kansankirkko ei ole itsetarkoitus. Ihmiset alkavat nopeasti karttaa kaikkea, mikä haiskahtaa kosiskelulta. Ja kuka meistä sellaiseen yhteisöön haluaa kuulua?

Siksi vanhasta vaipuvasta valtakirkosta on tultava vastakirkko ja vierikirkko, yhteisö, joka evankeliumin pohjalta, vallanvälisestä luopuneena, säteilee Kristuksen kutsumusnäkyä:

Jumala on lähettänyt minut ilmoittamaan köyhille hyvän sanoman, julistamaan vangituille vapautusta ja sokeille näkönsä saamista, päästämään sorretut vapauteen ja julistamaan Herran riemuvuotta. (Luuk. 4:18-19)

Tässä kirkossa myös työyhteisöjen luonne on muuttunut. Kirkossa on edelleen paljon innokkaita ja motivoituneita työntekijöitä, vaikka palkan ja materiaalien etujen avulla ei työntekijöitä voida houkutella. Kissanpäiviä ei luvata kenellekään. Maallikkojen merkitys vapaaehtoisina työtovereina ja vastuunkantajina korostuu. Huonosti motivoituneet työntekijät ovat lähteneet jo kauan sitten. Jäljelle jääneet saavat merkittävää apua Afrikan kirkkoista saapuvilta lähetystyöntekijöiltä.

KIRKON TYÖNTEKIJÄT 2020

Kaikki edellä kuvattu on jo tänä päivänä totta, kun mennään muutamia askeleita etelään, itään tai länteen. Kirkko ei juuri missään elä niin suojatussa ja turvatussa asemassa kuin suomalaisessa yhteiskunnassa. Tilanne muuttuu väijäämättä Suomessakin.

Tulevaisuudessakin kirkko tarvitsee työntekijöitä, joiden elämänasenne on dialoginen, keskusteleva, ja samalla omasta kutsumuksestaan, sitoutumisestaan ja uskostaan syvästi tietoinen, kristinuskon erityislaadusta vakuuttunut, ympäristön tilasta ja ihmisyhteisön kohtalosta kiinnostunut. Uskonnollisella ei kenenkään -maalla he kestävätkä epävarmuutta ja levottomuutta, koska ovat keskinäisen vaivannäön ja jakamisen kautta kasvaneet yhteisiin arvoihin ja sitoutumiseen.

Tulevaisuuden kirkosta tiedetään varmasti vain yksi asia. Kirkon elämä jatkuu aina siihen asti, kun Jumala armossaan suorittaa suuren väliintulon ja ajanlasku päättyy. Siihen asti kirkossa uskotaan ja toivotaan, kastetaan ja murretaan leipää, rukoillaan ja palvellaan.

Olennainen ei muutu

Sadassa vuodessa juuri mikään olennainen ei ole muuttunut. Tokko tulevaisuuden papilla olla kolmatta vaihtoehtoa, hänen on joko eletävä täydellistä elämää Jumalassa tai vietettävä kissanpäiviä? Ai niin, kissanpäiviä ei ollutkaan enää luvassa.